

CORNEL POPESCU

Dacă în momentul de față ne oprim asupra colecției ornitologice a Muzeului de Istorie Naturală din Sibiu, trebuie să remarcăm caracterul absolut istoric al structurii acesteia.

Împlinirea în luna mai 1994 a 145 de ani de la constituirea Societății Ardelene de Științe Naturale din Sibiu (Siebenbürgische Verein für Naturwissenschaften) și în anul 1995 a 100 de ani de la intrarea în circuitul public a Muzeului de Științe Naturale din Sibiu, sunt momente care marchează nu numai o dată, dar subliniază cu un total valoric străduința în timp a atâtor iubitori, cunoscători și cercetători ai naturii. Volumul acesta de muncă măsurat temporal, printr-un secol și jumătate, este materializat în colecții provenind din mediul natural și acoperind aproape toate domeniile, de la minerale, roci și fosile, nevertebrate, până la păsări, mamifere și plante.

În aprilie 1850, pe masa cea mare din spațiul pus la dispoziție de C. Fuss se aflau patru piese: o **Tyto alba guttata** Brehm, o **Bombycilla garrulus garrulus** L., un **Cuculus canorus canorus** L., precum și o **Fulica atra atra** L., ca prime piese colectate în cadrul Societății Ardelene de Științe Naturale din Sibiu. Până la cele 5.046 de piese, care constituie astăzi, colecția ornitologică a muzeului, a trebuit multă muncă, strădanie, atât pentru colectarea și naturalizarea pieselor, cât și pentru păstrarea și mai ales pentru conservarea lor, ajungând ca azi, această colecție să fie una din cele mai mari din țara noastră.

Este remarcabil faptul că în Transilvania sunt menționate, încă din secolele trecute, colecții ornitologice particulare, la institute de studii superioare, gimnaziale și, chiar în școli sătești.

Din nefericire, faptul că aceste piese nu erau însoțite de date, prepararea făcută cu cea mai bună dintre intenții, dar la un nivel - de multe ori - primitiv, care le-a lăsat să cadă pradă dăunătorilor, precum și nepăsarea unora față de valoarea unor asemenea piese biologice, a dus la fărâmițarea colecțiilor și pierderea ori distrugerea pieselor. O parte din colecțiile vechi au fost înglobate

în alte colecții existente în momentul de față, dar și acestea cu date prea puține pentru a putea fi folosite ca piese de referință.

Deci, pornind cam din aceeași epocă cu colecția Societății sibiene, mai multe colecții ornitologice particulare ardelenne s-au încheiat, au evoluat, dar din păcate, o dată cu dispariția fondatorului, ele s-au deteriorat ori s-au împrăștiat.

Dintre colecțiile mai importante se pot aminti cea a lui W. KNÖPFLEER din Zlatna, cu 225 de piese (distrusă în anul 1848), cea a farmacistului K. WAGNER din Hațeg, cu 251 piese (distrusă în 1919, într-un gimnaziu din Szegedin). J. CSATÓ ajunsese, ca la Aiud, în 1905, să aibă cea mai importantă colecție ornitologică din Ardeal, cu 923 de exemplare; ulterior, ea a fost împărțită între Institutul Ornitologic Ungar din Budapesta (care a ars în 1945), Muzeul Național din Budapesta și Universitatea din Cluj.

Hațegul, ca de altfel și Deva, au ajuns la un moment dat, în secolul trecut, un adevărat nucleu de ornitologie în Ardeal. Printre cei mai reprezentativi - pentru noi - au rămas ALEXIUS BUDA și fiul său ADAM. Din colecția lui ALEXIUS, 214 piese ajung la Colegiul Bethlen din Aiud, unde în 1918 mai rămăseseră doar 30 de exemplare. Cea a lui BUDA ADAM, care în 1886 avea 500 de exemplare, ajunge, după moartea acestuia, la Societatea ASTRA din Sibiu (în 1920).

Piese au fost împrăștiate la școlile din Sibiu, pentru ca ultimele resturi de la Școala Normală să ajungă, conform dispoziției Ministerului Învățământului Public, din anul 1956, în colecția Muzeului de Istorie Naturală din Sibiu (circa 300 de piese).

Colecția lui N. ZEYK din Aiud cuprindea, în preajma revoluției de la 1848, peste 200 de exemplare, care au fost distruse în cursul evenimentelor.

Colecția cea mare a lui K. LÁZÁR din Deva, ce cuprindea în timpul vieții sale aproape 2.000 de păsări și 8.000 de ouă, s-a mai păstrat prin câteva resturi la Școala Superioară Reală din Deva și 420 de ouă la Aurel Vlaicu (fostul Binți).

La Brașov exista colecția ornitologică a Gimnaziului Evanghelic, de aproximativ 400 de piese, cea a lui FR. RIDELY, cu 400 de exemplare, colecția lui E. HAUSMANN, cu aproape 600 de păsări, care s-a împrăștiat; la fel s-a întâmplat și cu colecția lui H. SALMEN, ca cele 309 piese componente.

Cunoscute au fost și colecțiile lui J. BARTOS, din Râu de Mori, distrusă în 1918, cu însemnări cu tot, colecția lui L. SZEMERES, cu 250 de piese, distrusă în 1916.

Colecția gimnazială din Sighișoara, datorată lui W. LEONHARDT și elevului său, H. HÖHR, a avut o soartă mai bună: începută pe la 1900, a ajuns până în anul 1980, cuprinzând peste 400 de piese, aflate în prezent la Liceul "J. Haltrich".

Cea mai mare pagubă a suferit-o colecția oologică a lui L. DOBAY, care a peregrinat între Odorhei, Târnăveni și Alba Iulia și de la 30.000 de ouă, cât

conține la moarte lui DOBAY, a ajuns la vreo 10.000, împărțită între liceul din Alba Iulia și Muzeul din Oradea.

Pentru a reveni la colecția muzeului din Sibiu trebuie menționat faptul că în afara achiziției pieselor din colecția A. BUDA, este absolut necesar să remarcăm ca primă achiziție a Societății de Științe Naturale din Sibiu, colecția lui FR. W. STETTER din Deva, în anul 1853, ce cuprindea 528 de exemplare, din păcate toate fiind datate "Transilvania, 1853". De asemenea, deși pare ciudat, colecția muzeului sibian nu este formată pe nucleul unei colecții ornitologice particulare, iar ornitologi în exclusivitate nu au participat la constituirea acesteia, colecția noastră rămânând rodul activității a mai multor naturaliști și donatori.

Am prezentat unele mari colecții de ornitologie din secolul trecut pentru a trage o concluzie referitoare la importanța și soarta lor, ca și avertismentul asupra modului în care să se acționeze asupra pieselor colectate din natură, care la un moment dat populează un teritoriu - în cazul nostru Transilvania. Nu trebuie să uităm că ele pot dispărea, cu timpul, datorită intervenției omului asupra naturii și ce mai rămâne este o piesă naturalizată (bine sau prost) într- colecție. Studiind evoluție colecțiilor, atât din Ardeal, cât și din restul României, în primul rând este remarcabil avertismentul pe care ni-l lansează asupra raportului (mereu schimbător) între păsările care supraviețuiesc în natură și cele din colecții.

Am constatat și în colecția muzeului din Sibiu cazuri în care păsări prost preparate sau conservate necorespunzător s-au distrus dar așa cum am aflat din cele 95 de volume de "Dări de seamă și comunicări ale Societății..." a existat în permanență o preocupare pentru menținerea în buna condițiuni (mobilier adecvat și tratamente cu insecticide) a pieselor, fapt care a dus - în final - la existența, în ziua de azi, a unor piese datând din anul 1850 (colecția STETTER).

Ceea ce ne dă de gândit, totuși, este situația unor păsări aflate în colecție, care au dispărut sau sunt amenințate cu dispariția de pe teritoriul nostru (Ardeal), din țară sau chiar din Europa (păsări clocitoare sau de pasaj), unele care nu cu multă vreme figurau ca prezențe sau apariții familiare, dar care în momentul de față sunt doar piese preparate, care nu au mai fost observate, probabil dispărând - fără speranță - din peisaj.

Menționarea datei colectării are rostul de a atrage atenția asupra apariției în timp a speciei respective, lipsa datei apărând la păsările colectate înainte de anul 1900. Nu am menționat locul capturării prin faptul că piesele aparțin teritoriului ardelean, în exclusivitate, fiind posibil ca ele să mai apară sau chiar să cuibărească în mod frecvent în alte zone ale țării noastre, deci acolo să nu constituie rarități.

În cadrul listei ce urmează menționăm denumirea științifică, denumirea populară, data colectării (acolo unde există) și numărul de piese existente în colecție.

<i>Podiceps nigricolis nigricolis</i> Brehm	Corcodelul gât negru	1853, 1859, 1881, 1895, 1896	1 4
<i>Platalea leucordia leucordia</i> L.	Lopătarul	1902, 1929	3
<i>Anas acuta acuta</i> L.	Rața sulțar	1863, 1900, 1906, 1909	8
<i>Tadora ferruginea</i> (Pall.)	Călifor roșu	f.a.	1
<i>Melanitta fusca fusca</i> L.	Rața catifelată	1863, 1900	4
<i>Somateria mollissima mollissima</i> L.	Eidarul	1905	1
<i>Oxyura leucocephala</i> (Scop.)	Rața arămie		
<i>Branta ruficollis</i> (Pall.)	Gâsca cu gât roșu	1928, 1932	2
<i>Neophron percnopterus percnopterus</i> (L.)	Hoțarul (vulturul alb)	1902	1
<i>Gyps fulvus fulvus</i> (Habl.)	Vulturul pieșuv	1895, 1896, 1898	6
<i>Aegypius monachus</i> (L.)	Vulturul negru	1864, 1889, 1899, 1907, 1928	6
<i>Gypaëtus barbatus aureus</i> (Habl.)	Zăganul	1889, 1904, 1927	7
<i>Haliaeetus albicilla</i> L.	Codalbul	1897, 1901, 1905, 1910	8
<i>Aquila chrysaëtos chrysaëtos</i> (L.)	Acvila-de-munte	1865, 1893, 1900, 1902, 1905, 1908	9
<i>Aquila heliaca heliaca</i> (Sav.)	Acvila-de-câmp	1902, 1903, 1905, 1931	5
<i>Aquila clanga</i> Pall.	Acvila țipătoare mare	1902, 1905, 1928	3
<i>Aquila rapax orientalis</i> Cab.	Acvila de stepă	1903	1
<i>Hieraëtus pennatus</i> (Gmel.)	Acvila mică	1861, 1884, 1890, 1901, 1902, 1908, 1931	9
<i>Circæetus gallicus gallicus</i> (Gm.)	Șerparul	1862, 1870, 1901, 1905, 1912, 1939, 1960	9
<i>Pernis apivorus</i> (L.)	Viesparul	1881, 1882, 1897, 1900, 1905	7
<i>Milvus milvus milvus</i> (L.)	Gaia roșie	1895, 1908, 1927, 1940	5
<i>Milvus migrans migrans</i> (Bodd.)	Gaia brună	1861, 1895, 1899, 1907, 1934, 1960	6
<i>Circus aeruginosus aeruginosus</i> (L.)	Heretele-de-stuf	1863, 1891, 1902, 1908, 1933	7
<i>Circus cyaneus cyaneus</i> (L.)	Heretele vânăt	1902, 1906, 1907, 1921, 1929	8
<i>Circus macrourus</i> (Gm.)	Heretele alb	1863, 1864, 1879, 1884, 1889, 1898, 1901, 1904, 1968	1 6
<i>Circus pygargus</i> (L.)	Heretele sur	1910	1
<i>Falco peregrinus peregrinus</i> Tunst.	Șoimul călător	1900, 1901	3
<i>Falco cherrug cherrug</i> (Gray.)	Șoimul dunărean	1900, 1901, 1905, 1928	7
<i>Falco naumanni</i> Fleisch.	Vânturelul mic	1862, 1883, 1890	8
<i>Lyrurus tetrix tetrix</i> L.	Cocoș-de-mesteacăn	f.a.	1
<i>Alectoris graeca saxatilis</i> (Bechst.)	Potârniche-de-stâncă	1894, 1907	2
<i>Otis tarda tarda</i> L.	Drobia	1853, 1869, 1932	4
<i>Otis tetrax</i> (L.)	Spârcaciul	1896, 1903	3
<i>Haematopus ostragalus</i> L.	Scoicarul	1853	1
<i>Pluvialis squatarola</i> (L.)	Ploierul argintiu	1864	1
<i>Eudromias morinellus</i> (L.)	Prundăraș-de-munte	1967	1
<i>Gallinago (Capella) media</i> (Lath.)	Becațina mare	1861, 1863, 1877, 1899	6
<i>Calidris minuta</i> (Leisl.)	Fugaciul mic	1877	1
<i>Calidris temminckii</i> (Leisl.)	Fugaciul pitic	f.a.	1
<i>Calidris alpina</i> (L.)	Fugaciul de țarm	1863, 1866, 1908	3
<i>Burhinus oediconemus oediconemus</i> (L.)	Pasărea ogorului	1853, 1896, 1950	3
<i>Glareola pratincola pratincola</i> (L.)	Cloviica ruginie	1859, 1866, 1902	4
<i>Stercorarius parasiticus</i> (L.)	Lup-de-mare mic	1849, 1934	2
<i>Stercorarius pomarinus</i> (Temm.)	Lup-de-mare	1901	1
<i>Larus fuscus fuscus</i> L.	Pescărușul negricios	1877, 1901, 1939	8

Larus minutus Pall.	Pescărușul mic	1864, 1867, 1892, 1927, 1931	6
Rissa tridactyla L.	Pescărușul cu trei degete	1924	1
Chlidonias leucopterus (Temm.)	Chirighița aripi-albe	1864, 1902	4
Gelochelidon nilotica nilotica (Gm.)	Pescăriță răsătoare	1892, 1958	2
Hydroprogne nilotica nilotica (Gm.)	Pescăriță mare	1892, 1958	2
Aegolius funereus funereus (L.)	Minuniță	1896, 1900, 1920	3
Glaucidium passerinum passerinum (L.)	Ciuvica	1896, 1897, 1920	4
Tyto alba guttata (Brehm.)	Striga	1862, 1866, 1898, 1899, 1902, 1928	6
Eremophila alpestris flava (Cm.)	Ciocările urecheată	1853	3
Eremophila alpestris balcanica (Reichenow)	Ciocările urecheată balcanică	1967	2
Sturnus roseus (L.)	Lăcustar	1855, 1893, 1937	5
Sturnus unicolor (Temm.)	Graur	1853	1
Acrocephalus schoenobaneus (L.)	Lăcar-de-pipirig	1853, 1963	2
Luscinia svecica cyanecula (Meisn.)	Gușă vânătă	1853	3
Remiz pendulinus pendulinus (L.)	Boicuş	1931	2
Tichodroma muraria (L.)	Fluturaș-de-stâncă	1971, 1895	5
Plectrophenax nivalis nivalis (L.)	Pasărea omătului	1853, 1865, 1868, 1979, 1895	7
Pyrhocorax pyrrhocorax erythroramphus (Vieill.)	Cioara alpină	1853	1

Studiul comparat al observațiilor rămase în scris, al pieselor naturalizate și avifaunei existente marchează date interesante, nu numai din punct de vedere strict ornitologic, dar și pentru anumite concluzii care pot constitui semnale de alarmă pentru salvarea avifaunei și a păstrării echilibrului ecologic. Importantă, ar fi, de asemenea, să se facă referințe și la alte colecții mari ornitologice vechi sau mai recente cum sunt cele din Timișoara, Cluj, București, Iași, Aiud, Bacău, Oradea, Reghin etc. Există posibilitatea, plină de speranțe, ca unele specii rare sau care se considerau dispărute să fie regăsite prin activitatea de observare în teren și poate, printr-o concentrare a forțelor să poată fi ferite de dispariție.

Materialul prezentat poate fi folosit ca un simplu reper pentru realizarea unor statistici ale avifaunei trecute și actuale. Este de asemenea, o primă încercare de punere în evidență a colecției ornitologice a Muzeului de Istorie Naturală din Sibiu, folosind o serie de date minime. O lucrare mai complexă se află în pregătire și va putea fi pusă la dispoziția celor interesați.

THE RARE PIECES OF THE ORNITHOLOGICAL COLLECTION OF THE NATURAL HISTORY MUSEUM FROM SIBIU

Summary

The autor persents some of the oldest and most important birds collections and collectors from Transylvania in the second half of the XIX century as an example for the way that a collection could be destroyed or developed.

The birds collection that belongs to the Natural History Museum in Sibiu, one of the most important and oldest in our country, exhibits me very rare birds the Transilvanian territory. The birds are presented in a list.

BIBLIOGRAFIE

- BLAB, J., E. NOWAK, W. TRAUTMANN, (1977), Rote liste der gefährdeten tiere Und pflanzen in der Bundesrepublik Deutschland, Berlin.
- BRUUN, B., A. SINGER, C. KÖNIG, (1979), Der kosmos-vogelführer, Stuttgart.
- FILIPAȘCU, AL., (1966), Păsări rare în colecția Muzeului Cluj, în Revista Muzeelor, nr. 4, București.
- FILIPAȘCU, AL., (1967), Păsări rare colectate în Transilvania, în Revista Muzeelor nr. 1, București.
- HOMEI, V., (1966), Somateria Mollissima mollissima (L.) În apele interioare ale României, în Revista Muzeelor nr. 3, București.
- KAMNER, A., (1914), Systematischer katalog der ornitologisches sammlung des siebenbürgisches verein, in Verhandl. u. Mitt. des siebg, Vereines f. Naturwiss. z. Hermannstadt, Sibiu
- KLEMM, W., (1963), Ciocârlia urecheată, pasăre clocitoare în Carpații românești, în NATURA, nr. 5, București.
- KLEMM, W., (1977), Situația avifaunei periclitată în R.S. România, în Muzeul Bruckenthal - Studii și comunicări - Șt. nat. vol. 21, Sibiu.
- KLEMM, W., S. KOHL, (1988), Die ornis siebenbürgens, vol. III, Böhlau Verlag, Köln - Wienn.
- NADRA, E., (1967), Lăcarul (Acrocephalus agricola) - Pasăre clocitoare în țara noastră, în Revista Muzeelor, nr. 2, București.
- PAȘKOVSKI, S., (1962), Păsări cântătoare care merită o protecție specială, în Ocrotirea naturii, nr. 6, București.
- PETERSON, R., G. MOUNTFORT, P.A.D. HOLLOM, (1976), Die vögel europas, Hamburg-Berlin.
- PUȘCARIU, Val., (1967), Ocrotirea păsărilor răpitoare, în Ocrotirea naturii nr. 11, București.

RADU, D., (1984), PĂSĂRILE ÎN PEISAJELE ROMÂNIEI, București.
SALMEN, H., (1980), (1982), Die ornithologie siebenbürgens, vol. I-II, Köln-
Wienn

*** 1916, Brehms tierleben, Leipzig - Wienn.

*** 1849-1945, Verhandlungen und mittheilungen des siebenbürgischen
vereines für naturwissenschaften zu hermannstadt, Sibiu.

Adresa autorului: CORNEL POPESCU
2400 Sibiu
str. Bruckenthal nr. 1
România